

Toruń, 8 kwietnia 2026 r.

prof. dr hab. Jacek J. Bleszyński
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Skalny
pt. *Obraz psychospołecznych eksperyencji młodych dorosłych osób słyszących w kontekście*
wychowania się z głuchym rodzeństwem
napisana pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Pluteckiej, prof. UKEN
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2026

Ogólna ocena rozprawy

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Magdaleny Skalny pt. *Obraz psychospołecznych eksperyencji młodych dorosłych osób słyszących w kontekście wychowania się z głuchym rodzeństwem* składa się z 415 stron. Podjęto w niej problematykę doświadczenia wynikającego z wychowywania się z głuchym rodzeństwem, co stanowi nowatorskie podjęcie do problemu – będące warunkiem przyjęcia dysertacji.

Działania badawcze, jakich podjęła się Doktorantka są ważne z uwagi na analizę rozwoju i wpływu specyficznego środowiska rodzinnego na badanych - z dokonywaniem strukturalizowania w odniesieniu do kształtowania swojego samostanowienia i odbioru w szerszej ocenie społecznej.

Struktura i zawartość treściowa rozprawy

Praca ma charakter opracowania naukowego w ujęciu tradycyjnym. Część teoretyczną tworzą dwa rozdziały z podrozdziałami (R. 1. *Problematyka głuchoty w świetle literatury przedmiotu* s. 15; 1.1. *Terminologia, klasyfikacje i etiologia głuchoty w aspekcie współczesnych paradygmatów w pedagogice specjalnej* s. 15-29; 1.2. *Rozwój społeczny osób głuchych* s. 30-37; 1.3. *Komunikowanie się a tożsamość osób głuchych* s. 38-49; 1.4. *Charakterystyka okresu wczesnej dorosłości osób głuchych* s. 50-57; 1.4.1. *Relacje przywiązania w okresie dorosłości (teoria Johna Bowlby'ego) osób głuchych* s. 58-63; R. 2. *Rodzina w ujęciu wybranych koncepcji teorii – poznawczych* s. 64; 2.1. *Definicje i funkcje rodziny, postawy rodzicielskie* s. 64-76; 2.1.1. *Ekologiczna Teoria Systemów Urie Bronfenbrennera* s. 77-83; 2.2. *Specyfika funkcjonowania rodziny z dzieckiem głuchym* s. 84-

94; 2.2.1. *Obraz podsystemu: ojciec - dziecko głuche* s. 95-100; 2.2.2. *Obraz podsystemu matka - dziecko głuche* s. 101-105; 2.2.3. *Obraz podsystemu rodzeństwo słyszące – głuche*, s. 106-116).

Część metodologiczna to jeden rozdział (3. *Założenia metodologiczne badań własnych* s. 117-118; 3.1. *Projekt badawczy - proces badawczy badania jakościowego* s. 119-122; 3.2. *Strategia badań jakościowych w naukach społecznych* s. 123-128; 3.3. *Paradygmaty badań* s. 129-134; 3.4. *Fenomenologia hermeneutyczna* s. 135-143; 3.5. *Przedmiot i cele badań* s. 144-146; 3.6. *Problemy badawcze* s. 147-150; 3.7. *Metody badawcze* s. 151-162; 3.8. *Teren, organizacja, charakterystyka (osób badanych) i opracowanie wyników badań (IPA)* s. 163-174).

Kolejna część to przedstawienie wyników badań (4. *Obraz eksperyencji psychospołecznych młodych dorosłych osób słyszących w kontekście wychowania się z głuchym rodzeństwem - opis i interpretacja wyników badań własnych* s. 175; 4.1. *Sylwetki rozmówców - przedstawienie narratorów* s. 175-179; 4.2. *Eksperyencja psychospołeczna (fenomenologiczno-hermeneutyczna) okresu dzieciństwa słyszącego rodzeństwa osób głuchych* s. 180; 4.2.1. *Doświadczenie pojawianie się rodzeństwa głuchego w dzieciństwie i relacje w podsystemie rodzeństwa* s. 181-190; 4.2.2. *Obraz i nadanie znaczenia własnej osobie w podsystemie rodzeństwa - ja jako rodzeństwo* s. 191-197; 4.2.3. *Obraz i nadanie znaczenia własnej osobie* s. 198-203; 4.2.4. *Relacje w rodzinie – postrzeganie siebie* s. 204-211; 4.2.5. *Obraz i nadanie znaczenia rodzicom* s. 212-218; 4.2.6. *Doświadczenie wsparcia otoczenia - rodzinnego, zewnętrznego* s. 219-227; 4.2.7. *Komunikacja w podsystemie rodzeństwa w eksperyencji okresu dzieciństwa i adolescencji* s. 228-237; 4.3. *Eksperyencja psychospołeczna (fenomenologiczno-hermeneutyczna) okresu adolescencji rodzeństwa osób głuchych* s. 238; 4.3.1. *Obraz i nadanie znaczenia rodzeństwu i relacji w podsystemie rodzeństwa w kontekście zmiany miejsca zamieszkania* s. 239-242; 4.3.2. *Obraz i nadanie znaczenia własnej osobie w podsystemie rodzeństwa - ja jako rodzeństwo* s. 243-245; 4.3.3. *Relacje w podsystemie rodzeństwa* s. 246-250; 4.4. *Eksperyencja psychospołeczna (fenomenologiczno - hermeneutyczna) okresu wczesnej dorosłości słyszącego rodzeństwa osób głuchych* s. 251; 4.4.1. *Komunikacja w podsystemie rodzeństwa w eksperyencji okresu wczesnej dorosłości* s. 252-259; 4.4.2. *Relacje w podsystemie rodzeństwa* s. 260-276; 4.4.3. *Obraz i nadanie znaczenia własnej osobie (ja jako rodzeństwo) obraz brata lub siostry głuchej w podsystemie rodzeństwa* s. 277-287; 4.4.4. *Relacje w rodzinie - postrzeganie siebie* s. 288-291; 4.4.5. *Obraz i nadanie znaczenia własnej osobie* s. 292-296; 4.4.6. *Determinanty zawodowych wyborów w kontekście głuchoty rodzeństwa* s. 297-301; 4.4.7. *Eksperyencja bycia rodzeństwem osoby głuchej - nadanie znaczenia* s. 302-312; 4.4.8 *Obraz osób głuchych*

- kontekst zawodowy i prywatny s. 313-317; 4.5. *Eksperyencja trudności w kontekście relacji z głuchym rodzeństwem w biegu życia* s. 318- 322; 4.6. *Postulaty wsparcia słyszącego rodzeństwa oraz osób głuchych* s. 323-327).

Praca kończy się podsumowaniem (*Dyskusja i wnioski oraz Postulaty pedagogiczne i implikacje praktyczne* s. 328-372), bibliografią (z aktami prawnymi i netografią s. 373-407), spisem tabel, rysunków (s. 408) oraz aneksem (s. 409-415).

Praca ma charakter komplementarny i spełnia wymogi opracowania naukowego.

Ocena merytoryczna poszczególnych części rozprawy

Część teoretyczna to wprowadzenie do sformułowanego problemu badawczego w ujęciu interdyscyplinarnym, czyli m.in. z zakresu pedagogiki, psychologii, socjologii.

W rozdziale zatytułowanym *Problematyka głuchoty w świetle literatury przedmiotu* zauważam niepotrzebne akcentowanie *światła literatury przedmiotu* – ponieważ jest część teoretyczna, co jest samym w sobie umiejscowieniem rozważań. Rzeczowo został przedstawiony materiał dotyczący kształtowania się paradygmatów pedagogiki specjalnej oraz podejścia terminologicznego. Ukazanie aspektu historycznego, jest logicznie osadzone, również w perspektywie zachodzących zmian w systemach międzynarodowych. Logicznie ustrukturyzowano rozwój funkcji społecznych, a w nich komunikacyjnych, dokonując analizy problemu wieloaspektowo. Na szczególną uwagę zasługuje podjęcie problemu bilingwizmu, jako warunku kształtowania się kompetencji komunikacyjnych. Trafnie odniesiono się w tym miejscu do rozwoju osób w okresie wczesnej dorosłości. Problem funkcjonowania osób z zaburzeniami słuchu jest przedstawiony funkcjonalnie, jednak brakuje ukazania syntetycznego, rozwojowego wpływu. W odniesieniu do podstawy teoretycznej, Autorka dysertacji oparła się na relacyjnym przywiązaniu w okresie dorosłości w teorii Johna Bowlby'ego w transpozycji do osób głuchych. Przedstawione teorie, jak również kontynuacja nadają treści komplementarny charakter. Zabrakło w tym miejscu krytycznego namysłu - dyskusji nad wybraną opcją – uzasadnienia wyboru koncepcji. Logicznie przyjmuję wybór, ale brakuje mi falsyfikacji.

W kilku miejscach brakuje doprecyzowania powołań – np. s. 57 *Okres średniej dorosłości, któremu badacze nadają ramy wiekowe zaczyna się od 35/40 roku życia i trwa do lat 60/65.* – do których badaczy następuje odwołanie?

Rozdział 2 został poświęcony rodzinie, jej konceptualnego przedstawienia. Ukazano problematykę w sposób analityczny, zawężając stopniowo do problemów rodziny i postaw rodzicielskich. Skupiono się przede wszystkim na podejściu Marii Ziemskiej, a pobieżnie odniesiono się do Mieczysława Plopy. Jest to problematyczny zabieg, ponieważ koncepcja

M. Ziemskiej jest już poważnie zdezaktualizowana. Przedstawienie ekologicznej Teorii Systemów Urie Bronfenbrennera jest tu prawidłowe, a jej dostosowanie do badań funkcjonowania rodziny z dzieckiem głuchym trafne i w pełni uzasadnione. Przedstawienie uwarunkowań rodzicielstwa oraz podsystemu rodzeństwa słyszącego i głuchego wydaje się dobrą konceptualizacją, opartą na bogatym źródle.

W drugiej części - metodologicznej, Doktorantka dokonała ukierunkowania swoich zainteresowań, wskazując na problematykę badawczą, dotyczącą psychospołecznych doświadczeń dorosłego słyszącego, w kontekście wychowania się z głuchym rodzeństwem. Jest to istotny problem, który należy uznać za nowatorski, wieloaspektowy – tym samym, jak wcześniej wskazałem, wymagający analizy interdyscyplinarnej.

Problem skonceptualizowano, przedstawiając projekt badawczy, składający się z 5 faz (badacz jako: przedmiot wielokulturowy; teoretyczne paradygmaty i perspektywy; strategie badawcze; metody zbierania). To ujęcie jest przejrzyste i umiejscawia badanie w jakościowym ujęciu, co wynika z obranej perspektywy paradygmatów oraz wybranej fenomenologicznej strategii badawczej. W badaniach oparto się na wywiadzie (jak wspomina Autorka rozprawy - otwartym, szerokim) jako metodzie zbierania danych. Dostrzegam problem z analizą weryfikacyjną, ponieważ ważnym elementem, również w takich badaniach, wydaje się skorzystanie choćby z metody analizy dokumentów – uwiarygadniających zdobywany materiał.

Jak zauważyła Doktorantka (uznając to za podstawę analityczną) na s. 133: *badania wpisują się w: model/paradygmat interakcjonizmu; pojęcie emocjonalizmu, teorii – kontekstów systemów rodzinnych i relacji; hipotezy- brak, metodologia- jakościowa; metoda- wywiad; odkrycia- doświadczeń i ich znaczeń słyszącego rodzeństwa osób głuchych.* Uważam, że oparcie się na prawidłowo dobranej literaturze, w tym metodologicznej, daje podstawę do stworzenia takiego modelu badawczego.

Na stronie 144 odnajdujemy *przedmiot badań, którym są doświadczenia dorosłego rodzeństwa osób głuchych w biegu życia.* Wydaje się niezręczne użycie terminu *bieg* (patrz: <https://sjp.pl/bieg>), może lepiej byłoby użyć pojęć – etap życia / rozwoju.

Problematyczne są wskazane przez Doktorantkę cele, np. teoretyczne: *Przeprowadzenie dyskusji naukowej czy Opracowanie scenariusza zajęć poprawiającego jakość relacji dorosłego rodzeństwa z rodzeństwem z niepełnosprawnością słuchu oraz wzmacniającego ich funkcjonowanie psychospołeczne,* co raczej jest czynnością praktyczną.

Na stronie 149 sformułowano pytania badawcze: *.1. Jaki sens i znaczenie nadają relacjom okresu dzieciństwa, adolescencji i dorosłości z głuchym rodzeństwem młode dorosłe osoby słyszące? 2. Jak przedstawiają się doświadczenia psychospołeczne dorosłych osób*

słyszących w kontekście wychowywania się z rodzeństwem głuchym w okresie dzieciństwa, adolescencji i dorosłości? 3. Jak doświadczenia psychospołeczne w kontekście wychowania się z rodzeństwem głuchym nadają sens i znaczenie osobowo- twórcze słyszącego brata lub siostry? 4. Jaki sens i znaczenie nadają doświadczeniu bycia rodzeństwem osoby słyszącej w okresie wczesnej dorosłości w kontekście wychowania się z głuchym bratem lub siostrą?

W przypadku 1 i 4 zauważam dualizm poznawanego problemu. W takich sytuacjach lepszym rozwiązaniem jest dokonanie doprecyzowania pytań, uszczegółowiającymi.

W badaniach zastosowano Indywidualny Wywiad Pogłębiony (IDI). Badania były prowadzone głównie zdalnie (nie w sposób bezpośredni), respondentami były osoby od 18 do 40 roku życia (okres wczesnej dorosłości), słyszące, które wychowały się z głuchym rodzeństwem. Próba dotyczyła całego kraju – nie odnalazłem informacji dotyczącej zasady doboru wewnętrznej próby (w jaki sposób ją wyłoniono – poza celowym doбором). Badania prowadzone były w okresie od lutego do maja 2022 roku i objęto nimi w sumie 13 osób (4 mężczyzn i 9 kobiet), a szczegółowej analizie poddano 7 wywiadów.

Przedstawiono tu rzeczowe odniesienie się do sytuacji badawczej, założeń, jak również doboru grupy badawczej, jaka była docelowa.

W części badawczej dokonano analizy zebranego materiału (*4. Obraz eksperyencji psychospołecznych młodych dorosłych osób słyszących w kontekście wychowania się z głuchym rodzeństwem – opis i interpretacja wyników badań własnych*). W sposób narracyjny przedstawiono sylwetki respondentów – jednostkowy. Następnie Autorka dokonała analizy problemów - doświadczenia psychospołeczne: relacyjności, tworząc podkategorie; odzwierciedlenia swojej osoby jako pełnionej roli; znaczenia sytuacyjnego; relacji rodzinnych w tym z rodzicami; relacji z środowiskiem szerszym, w tym dalszej rodziny; komunikacji w rodzeństwie. Kolejnym problemem jest okres rozwoju w adolescencji: w systemie miejsca; roli, rodzeństwa. Doświadczenie w okresie wczesnej dorosłości: w ujęciu komunikacji, relacji pomiędzy rodzeństwem; umiejscowienie w niej własnej osoby; postrzeganie siebie w rodzinie; nadawanie znaczenia własnej osobie; samostanowienie w rozwoju zawodowym; umiejscowienie własne w sytuacji rodzeństwa. Obraz osób głuchych - kontekst zawodowy i prywatny. Reasumujący podrozdział eksperyencji trudności w kontekście relacji z głuchym rodzeństwem w biegu życia oraz postulaty wsparcia słyszącego rodzeństwa oraz osób głuchych

Rozprawę kończą dyskusja i wnioski, które odnoszą się do zadanych 4 pytań badawczych. Wartością przedstawionego tu materiału jest odniesienie się zarówno do wyników badań, ale również do teorii i badań porównawczych. Uznaję, że Doktorantka odpowiedziała na zadane pytania i odniosła się do poszerzonej analizy, co jest warunkiem

prawidłowo przeprowadzonego procesu badawczego. Dokonała również krytycznej analizy wyników, jak również odniosła się do możliwości ulepszenia procedury badawczej. Wnioski i postulaty są rzeczowe, odnoszące się do stanu zastanego, ale również probabilistyczne, pozwalające na polepszenie podejmowanych działań wspierających. Na uwagę zasługują odniesienia do polepszenia interakcyjności i komunikacyjności w kształtowaniu się optymalnego środowiska rodzinnego, w tym stosunków rodzeństwa.

Pracę uważam za ciekawą, wnoszącą wiele elementów poznawczych z budującym tłem narracyjnym.

Wykorzystana literatura

W spisie bibliograficznych ujęto prawidłowo dobrane pozycje zarówno pod względem merytorycznym, jak i czasowym. Wykorzystano publikacje przede wszystkim w formie powołania się, jednak brakuje tu pogłębionej dyskusji. Bibliografia jest przedstawiona w sposób uporządkowany i konsekwentny.

Formalna strona rozprawy

Rozprawa doktorska została napisana z dbałością o poprawność językową. Narracja jest czytelna i spójna, a poszczególne rozdziały odpowiadają treściowo tytułom i pojawiają się w odpowiedniej kolejności. Występują nieliczne błędy, które nie wpływają w sposób istotny na odbiór tekstu. Przykładem nieprawidłowo wprowadzonych znaków diakrytycznych jest s. 16, gdzie przypis został błędnie dopisany do kolejnego zdania - normalizacji i emancypacji.⁷ Rola społeczna.

W całej pracy niepotrzebne jest rozpoczynanie podrozdziałów od nowej strony – to powoduje zaburzenie struktury graficznej tekstu (dotyczy całej pracy).

Nieprawidłowo umieszczono cytowania, s. 41, np. Jak zauważa Martyna Bączyk (2024, s. 167) „Osoby Głuche komunikują się za pomocą Polskiego Języka Migowego (PJM), lecz żyją w społeczeństwie, w którym dominującą większość stanowią osoby słyszące. Z tego względu niezwykle istotna jest dwumodalna edukacja dwujęzyczna, która wykorzystuje zarówno język polski, jak i PJM, traktując je jako równorzędne systemy językowe.” czy dalej na tej samej stronie ...mogą być zaburzone. (Karpińska-Szaj, Lewandowska, 2025, s. 382).

Nagle, od s. 50 pojawia się powiększenie odległości w odstępach akapitu.

Uwagi końcowe i konkluzja

Dokonując ostatecznej oceny, mimo wielu uwag, do których będzie się mogła odnieść Doktorantka w trakcie obrony, pragnę stwierdzić, iż przedstawiona mi do oceny rozprawa

doktorska mgr Magdaleny Skalny pt. *Obraz psychospołecznych eksperyencji młodych dorosłych osób słyszących w kontekście wychowania się z głuchym rodzeństwem* napisana pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Pluteckiej, prof. UKEN, spełnia wymagania określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późniejszymi zmianami).

Podjęta tematyka, jak również nowatorskie badania pozwalają mi na sugerowanie wydania rozprawy w formie publikacji autorskiej.

Wnoszę do Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie o przyjęcie i dopuszczenie rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Skalny do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Toruń, 8 kwietnia 2026 r.